

© 2019 Rosemarijn Milo

Titel: Een vervlogen droom -
Verslag van een te kort leven

Auteur: Rosemarijn Milo

Omslagontwerp en
foto auteur: Yves Nicolay

Grafische vormgeving: Yves Nicolay

Uitgeverij: U2pi BV, Den Haag

Website uitgever: www.uitgeveriju2pi.nl

Druk: Jouwboekdrukkerij.nl

ISBN: 978-90-8759-831-0

NUR: 300

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of enige andere manier, zonder voorafgaande toestemming van de uitgever.

ROSEMARIJN MILO

**EEN VERVLOGEN
DROOM
VERSLAG VAN EEN TE KORT
LEVEN**

Voor Dionijs
Voor Maike
Voor Samuel

VERKORTE STAMBOMEN HAMER EN MAES

K.M.A. Hamer	X	P.M.C.J. Viruly	A.C.Maes	X	Stephanie Wijne
(1880)			(1883)		

<p style="text-align: center;">A.A.H. (1881-1881)</p> <p>N.N. en (1882-1958) <u>Karel Maria Augustinus Jr</u></p> <p style="text-align: center;">S.A., Samuel (1883)</p> <p style="text-align: center;">A.A.H., August (1886)</p> <p style="text-align: center;">C.J., Caro (1888)</p> <p style="text-align: center;">J.F.X., Jan (1890)</p> <p style="text-align: center;">P.M.C.J., Tinus (1891)</p> <p style="text-align: center;">M.V., (1893-1894)</p> <p style="text-align: center;">M.M., Lena (1894)</p> <p style="text-align: center;">M.M.C., Martha (1898)</p>	<p style="text-align: center;">N.N. (1883-1883)</p> <p style="text-align: center;">V.C., Victor (1884)</p> <p style="text-align: center;">V.E.J., Virginia (1886)</p> <p style="text-align: center;">Th.Th., Theo (1887)</p> <p style="text-align: center;"><u>Augusta Francisca</u> (1891-1918)</p> <p style="text-align: center;">E.P.M., Emma (1893)</p>
--	---

Karel x (1) Guusje (1914)

P.M.C.J.S., Marthje (1914)

A.C., Alphons (1917)

Karel x (2) E. de Wit
A.F., Gusta (1923)

Geen zoeter geluk dan luidkeels te zingen,
te werken, te zwoegen desnoods,
...in de Vrijheid.

Geen grotere vreugde voor ons stervelingen:
te denken, te zeggen, voetstoots,
...eigen wijsheid.

Juul (P.M.C.J., vroeger Tinus genoemd) Hamer

Inhoudsopgave

Voorwoord.....	9
HOOFDSTUK 1.....	12
HOOFDSTUK 2.....	65
HOOFDSTUK 3.....	96
HOOFDSTUK 4.....	116
HOOFDSTUK 5.....	143
HOOFDSTUK 6.....	169
HOOFDSTUK 7.....	198
HOOFDSTUK 8.....	224
HOOFDSTUK 9.....	249
Naschrift.....	262
Verantwoording.....	265
Geraadpleegde bronnen en literatuur.....	270
Dankwoord.....	276

Voorwoord

Dit verslag van de laatste paar jaar van het korte leven van mijn grootmoeder, Augusta Francisca Maes, Guusje, geboren en getogen in het Zeeuws-Vlaamse Hoofdplaat, heb ik geschreven op basis van een handjevol foto's, een minimum aan mondeling overgedragen informatie en een hoeveelheid genealogische en andere historische gegevens die gelukkig gemakkelijk te vinden en ruim voorhanden bleken.

De mondeling overgedragen informatie is uitsluitend afkomstig van mijn moeder en uit de tweede hand, want mijn moeder had geen enkele herinnering aan de hare. De paar foto's waarover ik beschik heb ik gevonden in mijn ouderlijk huis na het overlijden van mijn vader in 1996, tien jaar na de dood van mijn moeder.

Ik heb mijn grootvader, de Nijmegenaar Karel Augustinus Maria Hamer Jr, Karel, niet vaak ontmoet maar wel met hem gecorrespondeerd tot aan zijn overlijden, vlak voor mijn 13^e verjaardag. Wij hielden allebei van corresponderen. Ik moet daarom bijna aannemen dat Karel Hamer en Guusje Maes elkaar vanaf hun kennismaking tot aan hun huwelijk hebben geschreven. Als dat zo is, is daar niets meer van over. Het huis waarin mijn grootvader tijdens de tweede wereldoorlog woonde, werd bij het vergissingsbombardement op Nijmegen van 1944 beschadigd en veel van de inboedel is verloren gegaan. Dat is er wellicht de oorzaak van dat ik geen snipper papier van de hand van mijn grootmoeder heb.

Toch heb ik dit verslag geschreven in de vorm van een serie brieven van Guusje aan een vriendin, aan haar aanstaande echtgenoot en haar moeder. Ik heb dat gedaan om haar zelf aan het woord te laten over de twijfels, eenzaamheid en angsten waaraan zij naar mijn stellige overtuiging ten prooi is geweest. Daarbij heb ik geprobeerd zoveel mogelijk in haar huid te kruipen en de brieven geschreven op de manier waarop ik denk dat zij zal hebben gesproken en geschreven. Geen literaire geschriften dus, maar eenvoudige en spontane berichten uit het leven van een aardige jonge vrouw van het Zeeuwse platteland. Vanzelfsprekend is de figuur van haar vriendin Agaath door mij bedacht om Guusje haar correspondentie te geven.

Het verhaal over mijn grootmoeder is dus, afgezien van de paar overgeleverde details, geheel en al gefingeerd maar het tijdsbeeld van de Eerste Wereldoorlog heb ik geprobeerd zoveel mogelijk historisch juist weer te geven. Alle geboortedata, huwelijksgegevens, beroepen, weigeringen van toestemming tot huwelijken, overlijdensdata en de merkwaardig verschillende handtekeningen van mijn grootvader, die ter sprake komen, heb ik aangetroffen in de betreffende aktes van de burgerlijke stand en in informatie uit de bevolkingsadministratie. Het hotel van mijn overgrootouders Maes, 'Het Wapen van Zeeland', is nog wel in Hoofdplaat te vinden maar staat al een aantal jaren leeg, tot groot verdriet van de huidige Hoofdplaters, die het de leukste uitspanning van het dorp vonden.

Rest mij de vraag te beantwoorden waarom ik meende dat dit verhaal geschreven moest worden. Een terloopse opmerking van mijn tante, de halfzuster van mijn moeder, al vele jaren geleden, heeft iets in werking gezet. Traag, maar zeker.

Vanaf mijn vroegste jeugd ben ik voortdurend geconfronteerd geweest met de opmerkingen en kritiek van mijn ouders op ieder familielid, ver of dichtbij. Ieders doen en laten werd geanalyseerd en geprezen of, meestal, veroordeeld. Over mijn grootmoeder Hamer is vrijwel het enige dat ik ooit te horen heb gekregen, dat zij op 26-jarige leeftijd was overleden aan de Spaanse griep; zwanger, voegde mijn moeder er een keer aan toe. Niet minder, maar ook niet meer. Punt-uit. Was er dan werkelijk niets méér over haar te zeggen? En als toch, wat dan wel? Iets waarover vooral niet gesproken mocht worden?

Dat ik daar niet eerder over ben gaan nadenken. Maar ik moest wel eerst door mijn tante op het spoor gezet worden van een groot familiegeheim dat ik niet langer voor me heb kunnen houden...

HOOFDSTUK 1

HOOFDPLAAT

Hoofdplaat, 25 december 1912

Lieve Agaath,

Je weet natuurlijk dat het vandaag Kerstmis is, maar weet je ook nog dat het dan mijn verjaardag is? Ik ben 21 jaar geworden! Mijn verjaardag werd gevierd met een bezoek van een paar van mijn ooms en tantes. Ik heb er een heleboel want vooral mijn moeder komt uit een groot gezin. Virginia en Emma waren er natuurlijk ook, zoals altijd, maar mijn broer Victor niet. Ik mis hem erg nu hij sinds een paar jaar in Zierikzee woont waar hij onderwijzer is. Ik houd veel meer van hem dan van mijn beide zusters. Theo laat zich maar zelden zien; hij gaat liever weg op zijn motorfiets.

Van mijn vader en moeder kreeg ik als verjaarscadeau een stuk heerlijke chocolade, je weet wel, van Côte d'Or, in zo'n mooie goud-witte verpakking, maar ook iets veel serieuzers, handdoeken en washandjes voor mijn uitzet. Zij vinden blijkbaar dat ik eens aan trouwen moet gaan denken. Ze zitten hier met drie ongetrouwde dochters. Virginia is zoals je weet een stukje ouder dan ik, al 25, en Emma is nog maar een kleintje, ze moet nog 20 worden.

Werd het niet hoog tijd dat ik je weer eens schrijf? Dat wij de draad van onze correspondentie oppakken? Ik denk veel aan je. Ik zou je af en toe wel hier willen hebben maar je bent zo ver weg. Soms kan ik wel wegdromen uit dit kleine, platte en natte Hoofdplaat. Als ik op de dijk sta en in de verte kijk, zie ik niet het water van de Westerschelde maar Armentières¹. Ik dwaal dan in

gedachten met je langs de school van ons pensionaat terwijl wij lopen te giechelen, wat natuurlijk voor nette jonge meisjes verboden was. Wij mochten maar een enkele keer zonder toezicht naar buiten, weet je nog? En zie je ons nog zitten in de eetzaal waar wij een voorkeursbehandeling kregen? Wij mochten praten, de Françaises niet. Ik heb nooit begrepen waarom wij beter eten kregen dan zij.

Ja, wegdromen is één ding, maar waar zou ik dan naar toe willen? Ik heb geen idee. Ik ben langer naar school geweest dan Virginia en Emma; zij hebben geen enkele ambitie en vinden het helpen in het hotel² van mijn ouders goed genoeg. Misschien dat ik aan iets anders denk doordat ik al eens van Hoofdplaat weg ben geweest. Zou ik een opleiding moeten volgen? Maar wat dan? Ik houd veel van hoeden maken³; dat is eigenlijk wat ik het liefste doe. Er zijn wel opleidingen voor in ateliers, maar waar? Misschien moet ik wel naar Amsterdam maar dat lijkt me zo ver weg, zo'n onbekende wereld. Ik denk dat ik me beter thuis zou voelen in Brugge of Gent. Brussel zou ook kunnen, al is mijn Frans er niet beter op geworden sinds ik hier weer terug ben. Met wie zou ik hier Frans moeten spreken?

Of zou ik inderdaad aan trouwen moeten gaan denken? Ik kan me geen goede voorstelling maken van wat dat betekent. Ik kan daarover met niemand praten. Mijn ongetrouwde zusters zullen me niet veel verder kunnen helpen. Mijn moeder al helemaal niet; over wat er binnen een huwelijk gebeurt wordt gezwegen. Mijn schoonzus, de vrouw van Victor, vind ik erg lief en ik zou wel eens met haar willen praten, maar zij woont in Zierikzee en

daar gaan wij nooit naartoe. Het is een urenlange reis om daar te komen. Die enkele keer dat ze met Victor bij ons komt, kan ik haar natuurlijk niet voor mezelf opeisen.

Ben jij gelukkig met Jacques? Mag ik je die vraag wel stellen? Gek dat ik je dat niet eerder heb gevraagd, maar het komt nu bij me op vanwege die verjaarscadeaus en de gedachte aan een huwelijk. Heb je heimwee? Jij spreekt nu natuurlijk heel goed Frans, je was er altijd al beter in dan ik. Dat zal je wel geholpen hebben om je aan te passen in je nieuwe vaderland. Over kinderen krijgen durf ik helemaal niet na te denken. Het spreekt vanzelf dat je ze krijgt, maar het hoe en waarom, daarover wordt met geen woord gerept.

Je ziet, dat ik gelijk heb als ik zeg dat ik je wel hier zou willen hebben. Ik mis je verschrikkelijk en met jou zou ik over alles wat me bezig houdt kunnen spreken.

Nu moet ik een eind maken aan dit geschrijf en gepieker. Het is laat en iedereen is al naar bed.

Vier nog een Zalig Kerstfeest verder, en alvast een heel Gelukkig Nieuwjaar gewenst door je liefhebbende,

Guusje

Hoofdplaat, 3 maart 1913

Dank je wel, Agaath,

voor je lieve antwoord! Wat heerlijk om te horen dat jij er soms ook naar verlangt om mij weer te zien en met me te kunnen praten. Wat lief van je dat je mijn luisterend oor wilt zijn en dat ik bij jou terecht kan met mijn vragen, onzekerheden en misschien wel geheimen.

Sinds mijn vorige brief is hier niet veel veranderd. Het leven gaat gewoon door met de routine van alledag. Mijn vader begint wel oud te worden, hij loopt al tegen de 60 en dat kun je zien en merken. Mijn moeder is bijna vier jaar jonger en begint ook al wat ongemakken te krijgen. Zij drijven samen nog steeds hun hotel 'Het Wapen van Zeeland', de trots van het dorp, bijna het hart, mag ik wel zeggen. Een statig gebouw met zijn wit geschilderde bakstenen gevel en prachtige luiken. Virginia, Emma en ik helpen mee maar ik ben er een beetje op uitgekeken. Wat ik wel erg leuk vind, zijn de regelmatig terugkerende wedstrijden van een spel dat bijna alleen in Vlaanderen voorkomt, de krulbolsport. Je moet je voorstellen dat die krulbollen het formaat hebben van kleine platte kazen – Hollandse en geen Franse! – en behoorlijk zwaar zijn. In Frankrijk noemen ze het 'boule de fort'. Je moet de bollen naar een paaltje rollen en wie zijn bol er het dichtste bij krijgt heeft gewonnen. Naast het hotel ligt de bolbaan en na de wedstrijden komen de spelers bij ons eten en logeren. Dat is altijd een groot feest.

Als ik zeg dat er niet veel veranderd is, is dat wel waar maar ook weer niet helemaal. Er is namelijk iets gebeurd waarover ik je graag wil vertellen. Dat iets, ik weet niet hoe ik het noemen moet.

Een paar dagen geleden is hier een meneer geweest die naar mij vroeg. Ik ken hem helemaal niet maar mijn vader heeft het me verteld. Volgens hem is het zo gegaan: er kwam iemand naar het hotel die zei mij vorige week gezien te hebben op de veerboot van Vlissingen naar Breskens. Dat kan wel kloppen want ik moest boodschappen doen in Vlissingen. Hij had mij zo aantrekkelijk gevonden, dat hij her en der navraag naar mij is gaan doen en op die manier is hij bij mijn vader terecht gekomen. Hij heeft hem gevraagd of hij mij zou mogen ontmoeten. Wat denk je dat mijn vader heeft gezegd? Niet te geloven! “Kunt U niet een ander nemen, de oudste, de Pauwinne? Die zijn wij nog altijd niet kwijt.”⁴ Maar die meneer wilde daar niets van weten en heeft gezegd dat het hem om mij te doen was. Hij heeft verteld dat hij in Nijmegen woont en handelsreiziger is. Mijn vader heeft erin toegestemd dat hij mij bij een volgende reis naar Zeeuws-Vlaanderen kan ontmoeten.

Ik weet niet goed wat ik er van denken moet maar je begrijpt dat het me niet los laat. Eerlijk gezegd moet ik er dag en nacht aan denken. Het geeft me een raar soort opwinding; iets dat ik helemaal niet ken. Ik probeer me een voorstelling van die man te maken. Volgens mijn vader is hij een jaar of 30 en een beetje dik, en heeft hij een heel vriendelijk gezicht met een snor. Ook zou hij heel stadse manieren hebben, maar dat zegt mij niet zoveel. Niemand bij ons is wel eens in Nijmegen

geweest. De grootste stad die wij hier hebben is Middelburg en daar komen wij zelden. Ik vind het wel merkwaardig dat hij voor zijn werk zulke lange reizen maakt; van hieruit is Nijmegen meer dan 200 km! Een eindeloos lange reis. Armentières is veel dichterbij!

Goeie hemel, in mijn opwinding vergeet ik je te vertellen dat Theo en zijn vrouw Emma vorige maand een dochtertje hebben gekregen. Ik ben natuurlijk meteen bij ze op kraambezoek geweest om de kleine Elza te bewonderen. Het is echt een wonder, zo'n klein mormeltje.

Er is nog meer van dat kleine grut in de familie. Victor is onlangs bij ons op bezoek geweest met zijn vrouw en hun twee kleine zoontjes. Wat een schattige kereltjes, een en twee jaar oud. Het was hun verjaarsbezoek voor mijn vader. Hij is in april pas jarig maar dan kan Victor niet komen, en nu hebben mijn ouders tenminste eindelijk hun tweede kleinzootje gezien. Je hebt geen idee hoe heerlijk ik het vond om Victor weer te zien. Gelukkig eens iemand met wie je over iets anders kunt praten dan Hoofdplaat en het hotel. Hoofdplaat is en blijft een polderdorp zonder geschiedenis, achter een hoge en eindeloze dijk, met kaarsrechte en saaie straten. Zierikzee is een oude stad met een prachtige haven en schilderachtige huizen. Victor kan er heel boeiend over vertellen. Je ziet het dan helemaal voor je. Je kunt echt merken dat hij onderwijzer is. Ik denk dat de kinderen in zijn klas enorm met hem boffen.

Je begrijpt wel dat ik met spanning afwacht wanneer die meneer weer komt. Ik vergat je nog te zeggen dat hij Hamer van zijn achternaam heet. Ik zal proberen niet teveel over hem te dromen en beloof je ook heel veel aan jou te blijven denken.

Veel liefs, je

Guusje

Hoofdplaat, 16 april 1913

Lieve, lieve Agaath,

Ik heb hem gezien!

Het is zo gegaan: omdat wij geen telefoon hebben, heeft hij mijn vader geschreven dat hij in april weer in Breskens moest zijn voor zijn werk; hij vroeg of hij mij dan zou mogen ontmoeten. Mijn vader vond het goed en heeft hem dat terug geschreven. Hij kwam vorige week donderdag. Dat ik je er nu pas over schrijf komt doordat er zoveel dingen waren waar ik eerst over na moest denken.

Nu ga ik je natuurlijk vertellen hoe hij eruit ziet. Hij is niet heel groot, misschien zelfs een beetje kleiner dan ik⁵, en zoals mijn vader al zei, iets aan de dikke kant. Maar wat heeft hij een aardig gezicht. Een beetje bol ook, met een borstelige snor en heel vriendelijke ogen. Ik moet zeggen, ook wel heel verdrietige ogen⁶. Waarom weet ik natuurlijk niet.

Hij heet Karel en is vorige maand 31 geworden, dus bijna 10 jaar ouder dan ik. Toen ik daar iets over zei, vertelde hij me dat dat voor hem heel gewoon is want zijn vader is 12 jaar ouder dan zijn moeder. Hij is de oudste van acht kinderen en zijn jongste zusje is nog maar net 15 geworden. Hij vindt haar een schatje maar het meest is hij gesteld op zijn naast jongere broer, Samuel, met wie hij al een tijdlang correspondeert, hoewel zij allebei in Nijmegen wonen. Daar hebben ze blijkbaar plezier in.